

2009 års ekonomiska vårproposition

Till finansutskottet

Finansutskottet har den 5 maj 2009 beslutat att ge utbildningsutskottet tillfälle att avge yttrande över 2009 års ekonomiska vårproposition (prop. 2008/09:100) jämte motioner i de delar som berör utbildningsutskottets beredningsområde.

I yttrandet behandlas propositionen och partimotionerna 2008/09:Fi25 yrkande 7 (s), 2008/09:Fi26 yrkande 7 (v) och 2008/09:Fi27 yrkandena 7 och 8 (mp) i relevanta delar.

I yttrandet finns en avvikande mening (s, v och mp).

Utskottets överväganden

Propositionen

Propositionen berör frågor om utbildning huvudsakligen i allmänna och indirekta ordalag i samband med redogörelsen för regeringens bedömning av det ekonomiska läget och budgetarbetets långsiktiga inriktning. Regeringen framhåller således i propositionen att de offentliga välfärdstjänsterna, såsom bl.a. utbildning, ska vara av högsta möjliga kvalitet och komma alla till del (s. 35). Vidare betonas de kraftfulla åtgärder för att stimulera ekonomin som presenterats i budgetpropositionen för 2009 (prop. 2008/09:1, bet. 2008/09:FiU1, rskr. 2008/09:46) bl.a. stora satsningar på forskning och utbildning. I 2009 års ekonomiska vårproposition konstateras vidare att regeringen med anledning av den försämrade konjunkturen under senhösten 2008 presenterade propositionen Åtgärder för jobb och omställning (prop. 2008/09:97, bet. 2008/09:FiU18, rskr. 2008/09:183) med ytterligare åtgärder på sammanlagt 8,4 miljarder kronor för 2009 (s. 43).

Motionerna

Gemensamma förslag från Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet

Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet lägger i partimotionerna 2008/09:Fi25 yrkande 7, 2008/09:Fi26 yrkande 7 respektive 2008/09:Fi27 yrkandena 7 och 8 fram ett antal gemensamma förslag till åtgärder för att ta hand om de stora årskullarna av nittiotalister som nu och framöver lämnar gymnasieskolan och ger sig in på en svag arbetsmarknad med hög ungdomsarbetslöshet. Bland förslagen som berör utbildningsutskottets beredningsområde märks följande.

1. Sommarundervisning för elever utan grundläggande behörighet

Den enskilt viktigaste orsaken till att ungdomar inte får jobb är enligt motionärerna bristande utbildning. Därför är det av största vikt att nittiotalisterna har fullständiga gymnasiebetyg som kvalificerar dem för högre studier. En särskild insats med sommarundervisning bör genomföras redan i sommar så att de elever som saknar grundläggande behörighet får möjlighet att läsa upp sina betyg.

2. Fler sommarkurser vid universitet och högskolor

Många studenter blev inte antagna till sommarkurser vid universitet och högskolor föregående år. Vidare lämnar för närvarande en stor ungdomsgeneration gymnasiet. Mot den bakgrunden finns det enligt motionärerna

anledning att tro att söktrycket i år kommer att öka ytterligare. Motionärerna föreslår därför att 10 000 extra sommarkurser ska ges vid högskolor och universitet utöver det ordinarie utbudet av sommarkurser.

3. Karriär- och studierådgivning till gymnasieelever

Elever på gymnasiet saknar enligt motionärerna erfarenhet och kontakter med arbetslivet. I det rådande arbetsmarknadsläget är det särskilt viktigt att nittiotalisterna är välinformerade om vilka utbildningsmöjligheter som finns och inom vilka branscher det kommer att finnas efterfrågan på arbetskraft. Därför bör det enligt motionärerna tillföras ytterligare resurser, som ger extra tillgång till studie- och yrkesvägledning för alla som går sista terminen på gymnasiet under kommande år.

4. Fler utbildningsplatser på komvux, kvalificerad yrkesutbildning (KY) och högskolor

Motionärerna påtalar vidare att regeringen, trots att ungdomskullarna växer kraftigt under de kommande åren, har minskat antalet studieplatser både vid komvux och vid högskolorna. Risker är betydande för ett historiskt trendbrott där andelen ungdomar som har möjlighet att gå vidare till högre studier för första gången kommer att minska. Motionärerna vill därför tillföra minst 4 700 platser till komvux, minst 2 500 platser till kvalificerad yrkesutbildning (KY) och minst 3 685 platser till högskolorna redan i år.

5. Praktik- och karriärrådgivning på högskolan

För att få jobb behöver ungdomar referenser och erfarenheter från arbetslivet. Motionärerna ser som en konsekvens därav behov av att långsiktigt och brett förbättra kontakterna mellan utbildning och yrkesliv i gymnasieskolan liksom på komvux och högskolan. Därför satsas i år 100 miljoner kronor för att bygga ut möjligheterna till praktik och karriärrådgivning på högskolan.

Egna förslag från Socialdemokraterna och Vänsterpartiet

Socialdemokraterna och Vänsterpartiet redovisar i sina motioner 2008/09: Fi25 yrkande 7 respektive 2008/09:Fi26 yrkande 7 utöver de partigemensamma förslagen ytterligare bedömningar och förslag som återges nedan.

Fler människor bör enligt Socialdemokraterna ges möjlighet att läsa in en fullständig gymnasieexamen. I syfte att åstadkomma detta tillförs sammanlagt 20 400 platser utöver regeringens nivå, vilket totalt innebär en utbyggnad av komvux och yrkesinriktad gymnasial vuxenutbildning inom kommunal vuxenutbildning (yrkesvux) med 25 000 platser.

För att uppmuntra till högskolestudier inom områden där det förväntas råda arbetskraftsbrist i framtiden och där söktrycket i dag är lågt föreslås att det ska bli lättare att få studiemedel med den högre bidragsnivån för studerande inom dessa områden. För detta avsätts 250 miljoner kronor under 2009.

Enligt Socialdemokraterna finns en stor efterfrågan på yrkesvux. Socialdemokraterna framhåller vidare att det är en självklarhet att investera i efterfrågad utbildning och föreslår därför 10 400 platser i yrkesvux i år, fördelade på landets kommuner enligt en till motionen särskilt bilagd förteckning.

Intresset för fler platser på KY-utbildningarna är enligt motionärerna stort från kommuner, näringsliv och studenter. Med anledning av detta tillförs 4 000 platser.

Därtill vill Socialdemokraterna öka antalet utbildningsplatser på högskolorna med 1 000 och magister- och mastersutbildningsplatserna med ytterligare 1 000 samt öka doktorandprogrammen med 500 platser. Utbyggnaden ska inriktas mot arbetsmarknadens behov. Totalt innebär detta att högskolan tillförs ca 6 185 fler högskoleplatser redan i år. Vidare bör 150 nya meriteringstjänster införas för att stärka jobbmarknaden för unga forskare. Slutligen föreslås ett tillskott om 400 miljoner kronor till kvalitetshöjande åtgärder vid lärosätena, särskilt för utbildningar som har lite lärarledd tid.

Vänsterpartiet gör i sin motion bedömningen att platserna på högskolan, för att motsvara det framtida arbetskraftsbehovet, behöver öka med ungefär 10 000 nybörjarplatser per år för åren 2010–2012.

Vidare innebär Vänsterpartiets satsningar på ökad kvalitet i den offentliga sektorn ett krav på utbyggnad av den kommunala vuxenutbildningen. Vänsterpartiet föreslår på grund av detta ytterligare ca 11 000 platser per år, främst inom omvårdnadsprogrammet, fr.o.m. 2010.

Därtill vill Vänsterpartiet skapa ytterligare 4 625 platser per år inom yrkeshögskolan 2010 och 5 625 platser 2012.

Utskottets ställningstagande

Utbildningsutskottet behandlade i februari 2009, i yttrandet (2008/09:UbU1y) till finansutskottet gällande proposition 2008/09:97 Åtgärder för jobb och omställning, förslag motsvarande eller liknande dem som framförs i de aktuella motionerna. Förslagen handlade bl.a. om att tillföra fler platser på komvux, yrkesvux, KY och högskolan samt anslag till praktik och karriärrådgivning på högskolan och anslag till kvalitetshöjande åtgärder på högskolan. I yttrandet beskrevs utförligt de omfattande satsningar på utbildningsområdet som gjorts i budgetpropositionen för 2009 och i proposition 2008/09:97 Åtgärder för jobb och omställning. Bland annat redogjordes i yttrandet för ett förslag i budgetpropositionen som innebär 1 000 ytterligare platser på den eftergymnasiala yrkesutbildningen fördelade på

tre år. I proposition 2008/09:97 Åtgärder för jobb och omställning tillfördes ytterligare ca 1 000 helårsplatser fr.o.m. hösten 2009. För 2010 och 2011 beräknas helårsplatserna öka med ca 2 000 respektive ca 1 000 platser. Det konstaterades också i yttrandet att regeringen angav att den har för avsikt att 2009 tillföra den kvalificerade yrkesutbildningen 1 500 platser av de 2 000 platser som satsningen totalt omfattar och att tillföra den nya yrkeshögskolan resterande 500 platser. Vidare nämndes att det i budgetpropositionen för 2009 föreslogs en riktad satsning på fler platser i yrkesvux. Därtill redogjordes för förslaget om en utökad satsning på yrkesvux med ca 3 200 årsstudieplatser från hösten 2009 i proposition 2008/09:97 Åtgärder för jobb och omställning. Satsningen beräknas omfatta ca 3 900 årsstudieplatser 2010 och ca 1 600 årsstudieplatser 2011. Ett annat förslag som berördes i yttrandet, med anledning av proposition 2008/09:97 Åtgärder för jobb och omställning, var ett förslag om en omfördelning av anvisade medel mellan universitet och högskolor i syfte att möta efterfrågan och åstadkomma ett bättre utnyttjande av utbildningsplatser inom högskolornas anslag för grundutbildning. Sammantaget uppgår satsningen under 2009 till drygt 92 miljoner kronor. Regeringen angav i propositionen att man avser att återkomma med förslag till omfördelning för 2010.

Utöver ovan redovisade satsningar noterar utskottet att i 2009 års proposition om vårtilläggsbudget (prop. 2008/09:99) har regeringen gjort bedömningen att antalet platser för yrkesvux bör ökas med ytterligare 400 årsstudieplatser för innevarande år (s. 29).

I utbildningsutskottets ställningstagande till proposition 2008/09:97 Åtgärder för jobb och omställning och följdmotioner anfördes följande. Utskottets uppfattning är att de föreslagna satsningarna inom det reguljära utbildningsområdet är nödvändiga och att de kommer att spela en viktig roll för att klara den förändring och utmaning som arbetsmarknaden står inför de närmaste åren. Utbildningssystemet, både yrkesutbildningar och universitet och högskolor, kommer att vara en viktig faktor vad gäller att mildra effekten av lågkonjunkturen och inte minst för att ge individer möjligheter att stå bättre rustade att få ett nytt arbete. Utskottet ansåg att de avvägningar som ligger bakom regeringens satsningar är rimliga och för närvarande fullt tillräckliga. Utskottet har inte ändrat uppfattning i dag.

När det gäller motionsförslaget om ökade möjligheter att erhålla studiemedel med högre bidragsnivå för högskolestudier inom områden med en framtida förväntad arbetskraftbrist konstaterar utskottet att den Studiesociala kommittén nyligen avlämnat sitt betänkande Stärkt stöd för studier – tryggt, enkelt och flexibelt (SOU 2009:28). Kommittén föreslår bl.a. att andelen bidrag respektive lån ska bero på utbildningsnivå för studierna, vilket för högskolestuderande innebär samma som i dag – cirka en tredjedel i bidrag. Utskottet vill inte föregripa den beredning av betänkandet som pågår i Regeringskansliet.

Utskottet vill vidare framhålla att flera av förslagen i motionerna om bl.a. sommarundervisning för elever utan grundläggande behörighet och fler sommarkurser vid universitet och högskolor gäller frågor som det ankommer på kommuner, lärosäten och myndigheter att fatta beslut om.

Med hänvisning till vad som nu anförts anser utbildningsutskottet att finansutskottet bör tillstyrka propositionen och avstyrka motionsyrkandena från Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet.

Stockholm den 14 maj 2009

På utbildningsutskottets vägnar

Sofia Larsen

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Sofia Larsen (c), Marie Granlund (s), Margareta Pålsson (m), Mats Gerdau (m), Betty Malmberg (m), Agneta Lundberg (s), Christer Nylander (fp), Louise Malmström (s), Lars Hjalmered (m), Peter Hultqvist (s), Gunilla Tjernberg (kd), Patrik Forslund (m), Thomas Strand (s), Ulrika Carlsson i Skövde (c), Mats Pertoft (mp), Caroline Helmersson-Olsson (s) och Amineh Kakabaveh (v).

Avvikande mening

2009 års ekonomiska vårproposition (s, v, mp)

Marie Granlund (s), Agneta Lundberg (s), Louise Malmström (s), Peter Hultqvist (s), Thomas Strand (s), Mats Pertoft (mp), Caroline Helmersson-Olsson (s) och Amineh Kakabaveh (v) anför:

De som är unga i dag ska bära upp samhället i morgon. Unga människor står för en stor och positiv kraft i vårt samhälle, de är kreativa och ser nya lösningar. Att ingjuta hopp och framtidstro i dagens unga generation är en framtidsinvestering.

Kunskap och bildning är en väg till personlig frigörelse och utveckling och ett allt viktigare verktyg för att skapa välstånd och internationell konkurrenskraft.

Regeringen har inte använt de goda åren med högkonjunktur för att rusta vare sig de människor som behöver utbildning eller Sverige som nation. I stället har antalet utbildningsplatser i allt från arbetsmarknadsutbildning till högskola dragits ner.

De närmaste åren står vi inför enorma utmaningar. Antalet unga som lämnar gymnasiet är rekordstort och arbetsmarknaden försämras kraftigt. Ungdomar är inte en homogen grupp och alla drabbas inte lika hårt av krisen. Särskilt svårt på arbetsmarknaden är det för unga utan slutförberedning från gymnasiet och unga med funktionsnedsättning. Den redan mycket höga ungdomsarbetslösheten kan komma att stiga dramatiskt om inget görs, och de som står längst ifrån arbetsmarknaden kommer att drabbas hårdast. Samtidigt som vi möter en ekonomisk kris står vi inför en långsiktig demografisk utmaning där antalet äldre ökar.

Alla goda krafter i samhället måste nu mobiliseras. Att skapa möjligheter och en ljusare framtidsbild för dagens unga generation är en nyckel för att klara framtidens utmaningar. Det behövs ett ledarskap där de unga känner att vi står bakom dem. Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet vill erbjuda en politik som gör att de unga kan växa och utvecklas och därmed bidra med sin fulla potential. Vi vill visa en modern väg in i framtiden.

De som föddes under rekordåret 1990 är nu snart på väg ut i vuxenlivet. I juni lämnar cirka 130 000 unga, födda 1990, gymnasieskolan. Det är den största årskullen på många år, i storlek jämförbar med fyrtiotalisterna. Samtidigt viker arbetsmarknaden kraftigt. Nittiotalisterna tar studenten mitt under en djup lågkonjunktur – när det är svårt även för dem med god utbildning och relevant yrkeserfarenhet att få jobb. Arbetslösheten bland ungdomar är hög redan i dag. Enligt Statistiska centralbyrån är arbetslösheten 25 %. Sverige har den näst högsta ungdomsarbetslösheten i EU, enligt Eurostat.

Den moderatstyrda regeringen har sedan den kom till makten stängt dörrar för människor, inte minst för de unga. Den har tagit bort 3 000 högskoleplatser, försenat etablerandet av yrkeshögskolan och skjutit till alldeles för lite resurser till kvalificerad yrkesutbildning. Den skar ned en tredjedel av alla komvuxplatser; nu har en reträtt inletts, men det är långt kvar till den kapacitet som fanns inom komvux 2006.

Det är viktigt att nittiotalisterna får en bra start på vuxenlivet. Därför vill vi införa:

1. Sommarundervisning för elever utan grundläggande behörighet

Den enskilt viktigaste orsaken till att ungdomar inte får jobb är bristande utbildning. Därför är det av största vikt att nittiotalisterna har fullständiga gymnasiebetyg som kvalificerar dem till högre studier. Vi vill göra en särskild insats med sommarundervisning så att de som inte har grundläggande behörighet får möjlighet att läsa upp den omedelbart i sommar. I samband med undervisningen ska också eleverna erbjudas karriär- och studievägledning.

2. 10 000 fler sommarkurser i högskolan

Förra året var det närmare 9 000 personer som sökte men inte blev antagna till sommarkurser vid landets högskolor och universitet. Med tanke på läget på arbetsmarknaden och att en så stor ungdomsgeneration nu lämnar gymnasiet finns det anledning att tro att söktrycket i år kommer att öka ytterligare. Vi föreslår därför 10 000 extra sommarkurser på högskolor och universitet.

3. Karriär- och studierådgivning till unga

Unga på gymnasiet saknar erfarenhet och kontakter med arbetslivet. I det rådande läget är det särskilt viktigt att nittiotalisterna är välinformerade om vilka utbildningsmöjligheter som finns och inom vilka branscher prognoserna visar att det kommer att finnas efterfrågan på arbetskraft. Vi vill att ytterligare resurser tillförs under kommande år för att ge alla som går sista terminen på gymnasiet extra tillgång till studie- och yrkesvägledning.

Risken är stor att många ungdomar under de närmaste åren kommer att ha stora problem med att få jobb – och att det första mötet med arbetsmarknaden blir en besvikelse. Vi vet att ungdomar ofta drabbas hårt när arbetsmarknaden försämras. Visstidsanställningar och vikariat minskar, vilket gör att många unga som precis kommit in på arbetsmarknaden får avsluta sina arbeten. Samtidigt blir det betydligt svårare för dem som söker sitt allra första jobb att finna ett, när antalet jobb minskar – och när det finns många arbetssökande med mer yrkeserfarenhet som konkurrerar om jobben.

1. Fler utbildningsplatser på komvux, KY och högskola

Trots att ungdomskullarna växer kraftigt under de kommande åren har regeringen minskat antalet studieplatser på både komvux och högskola. Risken är betydande att vi nu står inför ett historiskt trendbrott där andelen ungdomar som har möjlighet att gå vidare till högre studier för första gången kommer att minska. Vi vill kraftigt bygga ut både komvux, kvalificerad yrkesutbildning (KY) och högskola. Vi vill också göra en ömsesidig långsiktig överenskommelse med några branscher som ser framtida brist på kompetens och utbildat folk. Om staten nu, även i tuffa tider, tar sitt ansvar och utbildar genom yrkesvux och KY, så bör dessa branscher kunna garantera praktikplatser, traineeplatser och överbrygningsjobb för att inte förlora framtida konkurrenskraft. Vi vill bygga ut högskolan med minst 3 685 platser, komvux med minst 4 700 platser och KY med minst 2 500 platser redan i år.

2. Praktik och karriärrådgivning på högskolan

För att få jobb behöver ungdomar referenser och erfarenheter från arbetslivet. Vi ser stora behov av att långsiktigt och brett förbättra kontakterna mellan utbildning och yrkesliv i gymnasieskolan liksom på komvux och högskolan. Redan i år avsätter vi 100 miljoner kronor för att bygga ut möjligheterna till praktik och karriärrådgivning på högskolan.